

AŞIK ÇELEBİ TEZKİRESİ

Orhan Şaik Gökyay

I.

Kanada'da, Toronto Üniversitesi, İslâm Tedkikleri bölümünde profesör olan G.M. Meredith-Owens, daha çok *Aşık Çelebi Tezkiresi* diye bilinen *Meşâirü's-şuarâ*'yı, Londra'da, British Museum'da, Or. 6434 numarada kayıtlı yazmanın tıpkıbasımını yayımlamış olmakla Türk Edebiyatına yararlı bir hizmette bulunmuştur¹.

Başına koyduğu önsözde (s. IX-XXV), Meredith-Owens, türlü bölümler altında bize kitabın yazarı Aşık Çelebi'yi ve onun tezkiresini tanıtıyor. Bilindiği gibi, Aşık Çelebi ve onun eseri üzerinde en geniş ve etraflı bilgi, rahmetli Fuat Köprülü'nün İslâm Ansiklopedisine yazdığı Aşık Çelebi maddesinde verilmiştir. Prof. Meredith-Owens de, önsözünde, büyük ölçüde Fuat Köprülü'nün bu incelemesine dayandığını belirtiyor. Gerçekten, Fuat Köprülü, Tezkireyi baştan sona okuyarak, Aşık Çelebi'nin yaşayışını ayrıntılarıyla anlatmış, onun eksiksiz bir portresini çizmiştir. Bununla birlikte o bu maddeyi yazdığı sırada, tezkire henüz yazmalar halinde bulunduğundan, verdiği bilgilerin geçtiği yerleri görmek okuyucu için imkânsız gibi kalmıştır. Şimdi elimizdeki tıpkıbasım, verilen bilgilerin, tezkirenin hangi yaprağının hangi yüzünde bulunduğunu görebileceği için okuyucuya daha da çok kolaylık sağlamış bulunmaktadır.

Meredith-Owens, Fuat Köprülü'nün Aşık Çelebi maddesini yazmasından sonra çıkan birkaç incelemeyi de eklemiştir. Bunlardan bir tanesi L. Begojević'in 'Atti del Secondo Congresso Internationa-

¹ *Meşâir üş-Şuarâ or Tezkere of Aşık Çelebi* by G.M. Meredith-Owens, «E.J.W. Gibb Memorial» London 1971, XXV + 66 sayfa + 299 yaprak.

le di Arte Turca (Naples 1966)'da 'Les turbés de Skopje' adıyla verdiği bildiridir. Bu bildiride, Aşık Çelebi'nin Üsküp'te Lokman Hekim Tekkesi'nde bulunan mezartaşından da söz edilmektedir. Yazık ki bu mezar, Üsküp'te 1963 te meydana gelen depremde yerlebir olmuştur². Mezartaşının üzerinde, onun ölümüne Bursalı şair Cenâni'nin düşürdüğü

Aşık Sefer eyledi cihandan

tarihinin yazılı bulunduğunu Evliya Çelebi'den öğreniyoruz³.

Prof. Meredith-Owens, önsözünde, 1. bölümde yazarın hayatını verdikten sonra (IX-XIII), 2. bölümde, onun düz ve ölçülü yazıdaki üslûbuna geçiyor. Bu üslûp Fuat Köprülü'nün ve Meredith-Owens'in dikkat ettiği ve tezkire okunduğu zaman da görüleceği üzere yapma bir üslûptur; seci'lerle doludur; kelime oyunları ve cinaslar vardır. Yazılışları bir, fakat hareketleri değiştiği zaman birbirinden uzak anlamlara gelen sözcükleri aynı cümlede kullanarak, âdetâ okuyucunun bilgisini sınavdan geçirmektedir. Ayetler, hadisler yanında Arapçadan ve Farsçadan bol bol alıntılar vardır; cümleler kimi kez biribiri içine girmektedir. Bununla birlikte bu cümlelerin kendilerine özgü bir çekicilikleri vardır, ve, bunlar pek seyrek olarak alelâdenin basamağına inmektedirler. Bu üslûp, kendi alanında renkli ve tumpuraklıdır. Meredith-Owens, onun üslûbundaki özellikleri okuyucuya tam bir fikir verecek biçimde sıraladıktan sonra, Aşık Çelebi'nin şiirlerini batı zevkine daha uygun bulmaktadır. Bu şiirler, herkesin kullandığı konuları kullanmakla birlikte, onun kendi yaşantılarını yansıtmaktadır. Kimi kez de onun kişiliğini meydana vuruyor. Şiirlerinde, yaşadığı yerlerin övgüleri vardır; murabba'ları da gerçek hayatı vermektedir. Bununla birlikte Aşık Çelebi'nin asıl ünü tezkiresine, demek ki şiirlerinden çok, düz yazısına dayanmaktadır.

Meredith-Owens, önsözünün, Aşık Çelebi'nin Tezkiresine ayırdığı 3. bölümünde onu kendinden önceki tezkirelerle, Sehî ve Lâtifi tezkireleriyle ve kendinden sonraki bir tezkire ile, Hasan Çelebi tezkiresiyle karşılaştırıyor; Sehî Tezkiresi kısadır; şairler hakkında verdiği bilgiler yeterli ve doyurucu değildir. Lâtifi, onun bir tamamlaması olmuş, şair sayılarını çoğaltmıştır.

² Bkz. L. Begojević, adı geçen yer, s. 34.

³ *Seyahatnâme*, V, 560.

Bu bölümde, tarihçi Gelibolulu Âli'nin Aşık Çelebi için yazdıklarına ayrı ve büyükçe bir yer verilmiştir. Profesör bunda da haklıdır. Çünkü, Aşık Çelebi Tezkiresi üzerinde gerçeğe yakın yargılar Âlininkilerdir. Âli'ye göre, Aşık Çelebi'nin şairlerden söz ederken verdiği bilgiler güvenilir soydandır. Çelebi gerçeğe karşı tarafsızdır, gerçekten sapmıyor. Onun yanıldığı yer, kitabına gerçekten şair olmayanları ve onların kimi nekrelerini de koymasındır; amacı da, iyiliklerini gördüğü birtakım tanıdıklarının biyografilerini vermektir. O, bu sayfalarda duygularının etkisi altındadır. Aşık Çelebi'nin kendisi de kitabının bu yönünü, Üsküp'te görüştikleri zaman Âli'ye açıkça söylemiştir.

Aşık Çelebi'nin tezkiresi ve onun önemi üzerinde, Fuat Köprülü'nün söylediklerini tekrarlayan Meredith-Owens, kitabın *ebced sırasına göre* düzenlendiğini belirterek onun Türk ve Fars tezkireleriyle benzeyen ve onlardan ayrılan yanlarını ele alıyor. Aşık Çelebi'nin, tezkiresinin başında, nesri nazımdan üstün tuttuğunu belirten satırlarına yer veriyor. Sonra, Çelebi'nin tezkiresinde uyduğu altı ilkeyi sıralıyor. Sonunda da Fuat Köprülü'nün vardığı, kendisinin de, bizim de katıldığımız bir yargıya varıyor : Aşık Çelebi Tezkiresi edebiyatla ilgili eleştirilerinden ve tahlillerinden çok bir edebiyat çağını canlandırması bakımından önemlidir ve o bu alanda eşsizdir.

4. bölüm, Aşık Çelebi'nin yapıtlarına ayrılmıştır. Bunların sayısı on üç olup kimisi Arapçadır, kimisi Arapçadan ve Farsçadan çevirilerdir. Edebiyat ve tarih bakımından önemli olanları *Ravzatü's-şühedâ Çevirisi*, *Arapça Şakayık Zeyli*, *Sigetvar-nâme*, *Bursa Şeh-rengizi* ve *divandır*.

Tıpkıbasımın en önemli ve en dikkate değer bölümlerinden biri, Aşık Çelebi Tezkiresi'nin yazmalarına ayrılan son bölümdür.

Meredith-Owens'in bu tıpkıbasım üzerinde on yıla yakın çalıştığını biliyorum. Bu çalışmalarını bir ara yakından izlemek fırsatını da buldum. Onun yaptığı iş gerçekten öğülmeye değer. Bu bölümde sıraladığı on dokuz yazmanın fotokopileri üzerinde uzun uzun duran, bunları *esas aldığı yazma* ile bir bir karşılaştıran Meredith-Owens, XVI. yüzyılın Türk Edebiyatı için en önemli, en geniş çaplı kaynağını bize armağan etmiştir. Bu on dokuz yazmayı birbirleriyle karşılaştırmış, onların birbirleriyle ilgilerini, hangisinin hangisine dayandığını, birbirlerinden ayrıldıkları yönleri, kısacası bunları

ne yolda kullandığını, onlardan ne yolda yararlandığını, okuyucuya hesap verircesine anlatmış ve meydana koyduğu yapıt üzerinde bizde tam bir güven yaratmıştır.

Tıpkıbasıma esas alınan yazma, 977 (1169/1170) de Mehmed b. Murat tarafından istinsah edilmiştir. Yazmaların değerleri üzerinde eni-konu duran Profesör, tıpkıbasımı meydana getirmek için, haklı olarak, en eski yazmalara dayanmak gereğini duymuştur. Türüli yönlerden yaptığı karşılaştırmalardan sonra o, başta esas aldığı yazma olmak üzere, Upsala (Üniversite kitaplığı, Tonberg, pp. 209-210, Nr. 304), İstanbul (Hüdâî Efendi, Selim Ağa kitaplığı, Nr. 1157) yazmalarına dayanmıştır. Gerekli gördükçe öteki yazmalara, bu arada, özellikle, Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığında, Yeni Yazmalar, 1187 numarada, Aşık Çelebi'nin kendi müsveddesine de başvurmuştur. Bu sonuncu yazma, yazık ki tezkirenin ancak ikinci yarısıdır.

Meredith-Owens'in bu tıpkıbasımdan okuyucunun kolayca yararlanabilmesi için yaptığı çok önemli bir iş de, tıpkıbasıma, metinde geçtikleri sıraya göre, demek ki *ebced sırasını izleyerek*, şairlerin adları ile ilgili bir dizin koymasıdır. Bu şair adları dizisinden sonra, metinle ilgili olan yazma ayrılıkları ve açıklamalar geliyor (s. 10-39). Böylece, tıpkıbasımı hazırlarken başvurduğu on dokuz yazmadan yararlanmak yoluyla bize eksiksiz bir Meşâirü's-şuarâ sunulmuş oluyor. Bu çok yararlı sayfalardan sonra, tezkirede maddebaşı olan şairlerden başka olarak geçen adı-belli kişilerin, sülâlelerin ve sıradan kimselerin adları yer almaktadır. Bu dizinlerin ikinci bölümünde ise kitapta geçen yapıtların adları sıralanmış, üçüncü bölümünde de kitapta geçen yer adları dizini verilmiştir. Bir de metnin sayfalarına beşer beşer olmak üzere, satır numaraları konmuştur. Böylece okuyucu merak ettiği, aradığı şairi, kişiyi, yeri, kitabı, sık-satır 299 yaprak tutan ve 424 şairi tanıtan büyük-boy bu tıpkıbasımın içinde kolayca bulacak ve ondan dileğince yararlanacaktır.

Gönül, edebiyatımızın ve tarihimizin ana-kaynaklarının böyle eksiksiz, düzenli ve güvenilir bir kılıkta ilgili kişiler ve kurumlarca hazırlanıp gecikmeden, geç kalmadan ortaya konmasını ne denli istese azdır. Yakın çevremize baktıkça içimizde umutsuzca küllenmeye yüz tutmakta olan bu şavk, önümüzde böyle örnekleri gördükten sonra yeniden kıvılcımlanmaktadır.

Sayın ve bilgin arkadaşım Prof. Meredith-Owens'i, bu büyük başarısından dolayı candan kutlarım.

II.

Aşık Çelebi Tezkiresi'nin Önemi

Aşık Çelebi Tezkiresi, yalnız içinde geçen şairlerin sayısı ve onların yaşayışlarını tanıtmaya açısından değil, daha birçok yönlerden büyük bir önem taşır. Bundan dolayı da kendinden önceki şuarâ tezkirelerinden ayırılır; onların arasında ayrı, başlı-başına bir yeri vardır.

Kitabının özelliklerini sayarken onu *tevârih-i şuarâ* diye nitelemesinden de anlaşılacağı üzere, Aşık Çelebi, tezkiresi'nde, şairlerin edebiyat ve şiir alanındaki değerlerinden çok, onların hayat hikâyelerine yer vermiş, onların özel yaşayışlarına değin inmiştir. Bunlar kimi kez bir hikâye konusu olmaktan çok tam bir hikâye biçimi almıştır. Başka tezkireler, şairleri bize basma-kalıp yargılar, nitelermeler altında tanıtırırken, Aşık Çelebi onların canlı portrelerini çizmek yolunu tutmuştur. Birçoğunu baba dostu, medrese arkadaşı, meslektaş olarak, bir bölüğünü yazışmalarla, ya da tanıyanların ağzından dinleyerek yakından bildiği bu şairleri biz de özellikleriyle tanıyabiliyoruz. Yazı alanında ün yapmış kişilerin, yazdıklarında onların özel hayatlarını aydınlatacak bilgi bulamadığımızdan, ürünlerini açıklarken bize yardımcı olacak unsurlardan yoksun bulunuyoruz; bundan ötürü de, onları tanımakta ve tanıtmakta bir yanımsız eksik kaldığı gibi yanılıyor da. Onun içindir ki Aşık Çelebi Tezkiresine ayrı bir değer, ayrı bir önem veriyoruz.

Söylediğimize tanık olarak, onun çizdiği portrelerden bir-iki örnek vermek istiyoruz. Pâre-Pâre Ahmet Çelebi'yi tezkire bize şöyle anlatıyor : 'Yazın bir ak sâde ve kışın bir gök kapama üstüne bir Selânik çukası ve başında bir Donuzlu (Denizli) çalması var idi. Atı ve kulu yoktu. Uşağı kadılığında muhızdan ve mülâzemetinde ücretle tuttuğu birinden ibaretti. Mahkemesinde döşendiği bir hasır idi. Kadılığa gitse kira beygiri tutar, semerinin üstüne bir seccade salıp binerdi. İşinden ayırdıkları zaman yol parası olmak üzere bir kitap satar, İstanbul'da mülâzemet harçlığı için yazıcılık yapardı. Yanında resmî mahkeme ücretinin belli bir sınırı yoktu, sicill ve

i'lâm karşılığı bir akça, iki akça ne verirlerse onu alırdı, demezdi ki bu azdı, bu çoktu. Ama haklı davranmanın verdiği aydınlık, doğruluğun verdiği uğurla öyle bir heybeti ve salâbeti vardı ki beyler ve voyvodalar ister-istemez buyruğuna uyardı, yanında bunların değeri bir yeşil yapraktan daha azdı. Yargılarında ve şeriatin buyruklarını yerine getirmekte, davaları kesip atmakta bir keskin kılıç idi ve hep Kitapta (Kur'anda) yazılana göre kadı ve hâkimdi (ypr. 40^a).

Şair Mümin'i anlatırken de *vasf-ı nâpâki* diye bir yan-başlık koyarak şunları söylüyor : 'Herzaman sarığı kir-pis içinde, giyeceği yırtık-pırtık, üstü başı leş gibi kokardı ve yakası kirli idi. Yüzü yıkanmamış, sakalı taranmamıştı. Ve sarığı *sarıdan* farkolunmazdı; meğer gören biri yastadır diye *şemle*⁴ ihtimalini versin. Kendince şah soyundan geçinirdi. Atam kâfir beyleri içinde ünlü ve kefere tarihlerinde sâfur diye yazılıdır, deyip öğünürdü (ypr. 127^b).

Bu yoldan biz, tek tek şairleri değil, o yüzyılın şairlerinin bir araya gelip toplandıkları yerleri, bahçeleri, meyhaneleri, hamamları, dükkânları ve tekkeleri de birlikte tanıyoruz. Bunlardan kimisinin yerlerini, nerede olduklarını da öğreniyoruz.

Hayatî, Sultan Selim Hamamı yakınında güzel bir ev yaptırmış, bu evini *mecma'-ı şuarâ ve zurefâ* itmişti. Eyyüp yöresindeki bahçesi, Uçmak bağı gibi türlü çiçeklerle bezenmişti, yaz, kış, ilkyazın ve güzün bu bahçelerde saz-söz, yime-içme olurdu (ypr. 90^a).

Takma adı Kâtibî olan Seydi Ali Çelebi, Çin nigârhanesini kısırdıran cennet gibi bir köşk yaptırmış, bunları zamanının şairlerine ve zarif kişilerine açmıştı. Buraya gelip giden şairlerden bir bölüğü de bu köşkün yapılışına tarihler düşürmüşlerdi (ypr. 99^a).

Rahikî'nin attar dükkânı, Galata'ya giden aydın kişilerin derneği idi. İçki içenlere, dükkânında içki takımını hazır bulundururdu. Balıkpazarına giden herhalde Rahikî'ye uğrar, alıp birlikte giderdi. Rahikî mahlasını almasının nedeni, şarâbâtılığı olsa da olur, harâbâtılığı olsa da olur (ypr. 232^b)⁵.

Sübütî'nin Karaman Pazarı'nda şerbetler, reçeller, macunlar sattığı dükkânı da şairlerin uğrağı idi.

4 Şemle, bir sarığın ucu; kimi kez sarığın kıvrımları arasına sokulur, kimi kez de omuzdan sarkıtılır.

5 Rahikî 'saf, berrak şarap' ve Rahikî 'şaraba düşkün' demektir.

Şuarâ mecma, gazel kâni

Karaman'da Sübütî dükkânı (ypr. 83^a v.d.; 259^b)

Bursa'daki *Şems Meyhanesi*, güzellerin uğrağı. şairlerin ve şiir-den anlayanların toplandığı bir yerdi (ypr. 269^a).

İstanbul'daki *Efe Meyhanesi*, şairlerin dernek kurdukları bir meyhane idi. Bu meyhane Ağa Yokuşu'ndan inerken, bir gölgeli ulu ağacın bulunduğu çeşmenin yanında idi.

Mecnun ki belâ deştini seyretti serâser

Gam-hâneme geldi dedi : Hâlin ne birader?

dizesi dolayısıyla *Delî Birader* diye ün almış olan Gazâlî, Beşiktaş'ta bahçe, mescit, zaviye ve hamam, bu hamamın içinde de bir havuz yaptırmıştı. Bu hamamda, şairler toplanırdı. Öyle kalabalık olurdu ki içeride yer bulamayanlar dama çıkıp bakarlardı (ypr. 294^b v.d.)

Şairlerin takma-adlarını, lâkaplarını, yetişmelerini, mesleklerini, yetiştikleri yerleri, aşklarını, sarhoşluklarını, serüvenlerini ve daha birçok özelliklerini de sayfalar boyunca izleyebiliyoruz.

**

Tezkirenin dilinin, çağının üslûbuna çalması yanında, Türkçe sözcükler, deyimler, atasözleri, cinaslar, şairlerin aralarında *lâtife* diye adlandırılan açık-saçık şakalar ve benzerleri yönünden de büyük zenginliği vardır. Bunların bir bölüğünün anlamlarını ve nerelerde kullanıldığını, nereden geldiğini biliyorsak da büyük bir bölüğünün de bize güçlükler çıkardığını görüyoruz. Bunları ayıklamak, toplamak ve anlamlarını, nerelerde kullanıldıklarını açıklamakta ve dile mal etmekte yabana atılmayacak bir yarar görmekteyiz.

Başına tahta külâh urmak, sakalına soğan doğramak, yaş elle tutmak, kömür çuvalı gibi götünden tutuşmak, keçe-bıçaklık etmek, horata maymunu, sağ işini sol eylemek, solağına davul çalmak, deli meydan yalnız bulmak, avurda çekmek, bıyığını balta kesmemek, piyaz doğramak, salavatla yürümek, burnu yeli alınmak, eşek ayağı geçmek gibi deyimler, kaltak kazanır, kaltaban yer; ak taş, kara taş, yat ışığa kutsuz baş; gibi atasözleri, ağduk anlamak, yacanmak,

yazınmak, uyuvermek, enetmek ve benzerleri eski sözcüklerin tutarlı, küçük bir sözlük yapacak sayıdadır.

Bu verdiğimiz örneklerin içinde, bugün anlamını hiç bilmediğimiz, ya da belli-belirsiz kestirdiklerimiz de vardır. Netekim *enesi enetmek* انس انتدى sözcüğü için, Türk Dil Kurumu'nun ölümsüz bir anıtı olan 'Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü' buna türlü kaynaklardan tanıklar vermiştir (III, 1475 v.d.) ve *ensi entmek* diye okumuştur. Bu sözcük, Dedem Korkut Kitabı'nda da, bir yerde⁶ geçmektedir. Okunuşu kesin olmayan bu sözcüğü ben *ensi anıtmak* diye okumayı yeğ görüyorum⁷. Niçin böyle okumak istediğimi de açıklıyorum. Bununla birlikte benim okuyuşumun da kesin olmadığını biliyorum. Şimdi Aşık Çelebi Tezkiresi'ni okurken *geh şevkımdan akli başından gitti, geh hayretinden ensesi enitti* diye karşımıza çıkıyor (ypr. 113^b). Ancak yazı dilinde bulduğumuz ve konuşma dilinden düşmüş olan bu sözcük, okunuşu bakımından bir keskinliğe ulaşmış değildir. Bir gün ana-dilden derlemeler arasında gerek *entti*, gerek *anttı* nin kesin söylenişinin ve anlamının ne olduğunu bize bildirecek bir yeni ve sağlam tanık çıkmasını beklemekten başka yol yok, sanıyorum. Yalnız Aşık Çelebi Tezkiresi değil, birçok eski yapıtlarımız da, bu açıdan ele alınıp taranacak olsa, dilin Türkçe yönünden de nasıl işlendiğini görebileceğimize güveniyorum. Eski eserleri ulu-orta kötuleyip geçmek yerine, bir maden filizi gibi altınını sıziymak, dilimizi tanımak bakımından çok yararlı olacaktır, kanısındayım. Aşık Çelebi Tezkiresi'nin, dil yönünden de üzerinde durmak ve çalışmak isteyen önemli bir kaynak olduğunu belirterek bağladıktan sonra kitabın başka bir yönüne geçmek istiyorum.

**

Kitabın çözüm bekleyen güçlükleri az değildir. Kendi yazdıkları da içinde olmak üzere Aşık Çelebi, tanıtmaya çalıştığı 424 şairin türlü yazılarından örnekler vermiştir. Bunların içinde, kendi nazireleri, terbi', tahmis ve tesmînleri, şairlerin muammaları, bir bölümü açık-saçık lâtifeleri de vardır.

6 Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkutun Kitabı*, İstanbul 1973, s. 38; CCXXVII.

7 Aynı eser, gösterilen yer.

Tezkirede birtakım gelenek ve göreneklerimizi de buluyoruz. Çağının toplum yaşayışını, âdetlerini, folklorunu, inançlarını ve genel olarak kültürünü tanımak bakımından bu tezkire zengin bir kaynak olarak alınabilir. Meclislerin yol-yordamını, adâb ve erkânını kimi kez bir şairin hayatını okurken öğreniyoruz. Şair Hayatı anlatılırken, bir içki âleminin resmini de çizilmiş buluyoruz : 'Herzaman sohbeti sâde, yani bi-bâde değil idi. Amma zamâne toplantısında, dileğin kadehi sürüldüğü gibi kadeh devr edüp sâgar dönmezdi⁸. Saki kadeh-i âdilini koyup kimine dolu, kimine boş sunmazdı. Herkesin önünde bir cam korumuş, kimi cümlesini içer ve kimi birazını içer; sakinin ayağına sular inmez, ikide-bir kadehin bağı hûn olup son yudumun yüzü yere düşüp sürahinin başı aşağı olup kimseye artuk-eksik denmezdi. Kimseye iç diye teklif olunmazdı. Aransa mecliste çalgıcıdan başka saçma söyleyen ve güzellerden özge sert huylu, şaraptan gayrı ekşi suratlı, nağmeden artuk sohbet-dışı ve sazdan özge konuşmaya engel nesne bulunmazdı. Bununla birlikte kendisi sıradan bir adamdı (ypr. 169^b).

Giyecekler, kılık-kıyafetler de sık-sık karşımıza çıkmaktadır. Bunların açıklanması da toplumun bir yanını öğrenmek ve aydınlatmak için gereklidir.

**

Aşık Çelebi, zamanının türlü dallardan sarkan kültürünü bütün yönleriyle bildiği için, anlattığı şairler, bilginler ve türlü mesleklerden olanlar dolayısıyla onun hemen her konuda söyleyecekleri vardır. Hekimlik bilimine, hastalıklara ve bunların ilaçlarıyla ilgili pek çok konuya uzanmaktadır. Hattatlardan, yazı türlerinden bir yetkili olarak söz etmekte olduğu gibi sazlar ve makamlar üzerinde de musikiden çok iyi anlayan bir bilir-kşi gibi konuşmaktadır.

Şair Karaferyeli Garâmî'nin sesi güzel olduğu gibi kendisi de saz çalmaktadır. Şiirlerinden başka hoş giden ve iç-açan türküçükleri ve *nakş* andıran *razbârileri* vardır. Kendisi bir saz da icat etmiştir. Bu saz kemânesiz rebâp gibidir. Kişi bunu göğsü üzerine alıp

8 Aşık Çelebi burada geçen 'sürülmek, devr etmek, dönmek, dolu, boş' ve daha başka türlü sözcüklerin çeşitli anlamlarıyla oynamaktadır.

kemançe sihi gibi sihini enegine dayaya ve iki eliyle çenk çalar gibi çala. Bundan dolayı adını *sine-çâk* koymuştur. Hocası Leys-zade işitip kendi de dinledikten sonra, bu sazdan vazgeç, diye ona yemin verdirmiş ve saz icat etmekte dinin sert bir yasağı olduğunu söyleyerek Garâmî'yi korkutmuştur (ypr. 288^b v.d.)

Tezkirenin içinde geçen türlü konularda üç yüze yakın kitaptan bir bölüğü ele aldığı şairlerin ürünleri olsa da, bunlar da içinde olmak üzere, geri kalanlar onun kültürüne kaç yazarın, kaç türlü yapıtın kaynaklık ettiğini bize bildiriyor.

*

**

Aşık Çelebi Tezkiresinin bence en önemli yönlerinden biri de, yalnız medreseden yetişenlerin, yalnız saray ve devlet adamlarının, yalnız okur-yazarların edebiyatı saydığımız Divan Edebiyatının hiç de öyle olmadığını, bu edebiyatın toplumun bütün sınıflarındaki insanların arasında yaygın bir kültürün yemişi olduğunu görmemizdir.

Edebiyatımızın bu önemli kaynağını bütün yönleriyle tanıtmak için ölçüsü daha geniş tutulmuş bir dizi yazı yazılabilir, böyle bir inceleme de hem gerekli, hem de yararlıdır, eğer buna verilecek emeği ve zamanı göze alanımız çıkarsa..